

УДК 332.14:352.07

М.В. Мельникова, д-р екон. наук**Н.В. Чувікіна**, наук. співробітник

Інститут економіко-правових досліджень НАН України, м. Донецьк, Україна

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ МОДЕЛЕЙ МІСЬКОГО УПРАВЛІННЯ**М.В. Мельникова**, д-р екон. наук**Н.В. Чувикина**, науч. сотрудник

Институт экономико-правовых исследований НАН Украины, г. Донецк, Украина

МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ФОРМИРОВАНИЮ КОНЦЕПТУАЛЬНЫХ МОДЕЛЕЙ ГОРОДСКОГО УПРАВЛЕНИЯ**Maryna Melnykova**, Doctor of Economics**Nataliia Chuvikina**, researcher

Institute of Economic and Legal Research of NAS of Ukraine, Donetsk, Ukraine

METHODICAL APPROACHES TO THE FORMATION OF THE CONCEPTUAL MODELS OF URBAN MANAGEMENT

Розглянуто питання науково-методичного обґрунтування концептуальних моделей міського управління. Виявлено особливості об'єкта та суб'єкта міського управління. Узагальнено принципи побудови системи міського управління. Розроблено типову концептуальну схему міського управління, яка включає зовнішнє середовище, систему міського управління, об'єкти міського управління, сфери обґрунтування рішень у процесі управління. За допомогою типової концептуальної схеми міського управління сформовано концептуальну модель механізму управління міським розвитком. Концептуальна модель механізму управління міським розвитком включає форми, методи, інструменти та напрями дії, очікувані результати. Використання концептуальної моделі механізму управління міським розвитком дозволяє формувати рішення щодо забезпечення організаційної стійкості та підвищення якості життя міського населення.

Ключові слова: міське управління, концептуальна схема, концептуальна модель, механізм управління міським розвитком.

Рассмотрен вопрос научно-методического обоснования концептуальных моделей городского управления. Выявлены особенности объекта и субъекта городского управления. Обобщены принципы построения системы городского управления. Разработана типовая концептуальная схема городского управления, которая включает внешнюю среду, систему городского управления, объекты городского управления, сферу обоснования решений в процессе управления. С помощью типовой концептуальной схемы городского управления сформирована концептуальная модель механизма управления городским развитием. Концептуальная модель механизма управления городским развитием включает формы, методы, инструменты, направления и ожидаемые результаты. Использование концептуальной модели механизма управления городским развитием позволяет формировать решения относительно обеспечения организационной устойчивости и повышения качества жизни городского населения.

Ключевые слова: городское управление, концептуальная схема, концептуальная модель, механизм управления городским развитием.

The question of the scientific-methodological substantiation of conceptual models of urban management is considered. The features of the object and the subject of urban management are defined. The principles of the system of urban management are generalized. Typical conceptual schema of urban management is developed. It includes the environment, the system of urban governance, objects of urban management and scope justification of decisions in the management process. Using a standard conceptual schema urban management conceptual model of the mechanism of management of urban development was formed. Conceptual model of the mechanism of management of urban development includes forms of actions, methods of actions, tools of actions, directions of actions, expected results. Using the conceptual model of the mechanism of management of urban development allows decisions to ensure organizational stability of the city and improve the quality of life of the urban population.

Key words: urban management, conceptual scheme, conceptual model, the mechanism of management of urban development.

Постановка проблеми. Реформування місцевого самоврядування, спрямоване на підтримку фінансової самодостатності органів міського управління і довіри населення до інститутів влади, використання системного підходу до об'єкта управління – міста при вирішенні завдань соціально-економічного розвитку, подолання дублювання управлінських функцій, забезпечення ефективного використання матеріальних, фінансових і людських ресурсів, що потребує відповідного методологічного обґрунтування та розгляду проблем міського управління у концептуальному, стратегічному та прикладному аспектах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід відзначити значний науковий внесок у вирішення проблем функціонування та розвитку сучасного міста як соціально-економічної системи, методології міського планування і господарювання, формування

організаційного забезпечення та вдосконалення економічних механізмів міського управління, підвищення ефективності використання комунальної власності, залучення додаткових джерел фінансування проектів міського розвитку, які отримали відображення в роботах вітчизняних і зарубіжних учених і практиків [1–7].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Подальшого дослідження потребують питання ефективного використання форм, методів та інструментів управління; участі органів місцевого самоврядування та територіальних громад у міському управлінні; адаптації методів стратегічного планування, прогнозування та інвестиційної підтримки програм місцевого розвитку, визначення факторів зростання потенціалу міста. Все це визначає необхідність подальшого розроблення методичних прийомів з формування раціональної системи управління на міському рівні на основі врахування організаційних, економічних, фінансових чинників та умов, розкриття і вдосконалення інституційних елементів, які створюють підґрунтя для досягнення мети стійкого функціонування міста та підвищення якості життя населення.

Мета статті. Метою дослідження є розроблення науково-методичних положень та практичних рекомендацій щодо формування та використання концептуальних моделей міського управління.

Виклад основного матеріалу. Основою міського управління є його самоуправлінська природа. Саме вона відображає об'єктивні основи і суб'єктивний фактор міського управління, безпосередньо пов'язана з керованими об'єктами і, у свою чергу, впливає на елементи міського управління (об'єкт, суб'єкт, цілі, функції, організацію та ін.) як безпосередньо, надаючи їм певні якості, так і непрямым чином через внутрішні взаємозалежності самих елементів [2; 4].

Об'єктом міського управління виступає місто, яке за кількістю складових його елементів відноситься до класу складних організаційних систем, яким властиві такі особливості:

- наявність взаємопов'язаних і взаємодіючих елементів;
- багатофункціональність елементів та системи загалом;
- взаємодія елементів відбувається по каналах обміну інформацією, енергією, матеріалами та ін.;
- наявність загальної мети, що визначає єдність складності та організованості;
- мінливість структури, що забезпечує можливість адаптації;
- взаємодія елементів із зовнішнім середовищем має стохастичний характер;
- поєднання централізованого управління системою з автономністю її частин.

Суб'єкт міського управління має складну організаційну структуру, яка являє собою сукупність організаційно-оформлених груп людей, що об'єднані відповідними зв'язками, управлінськими відносинами.

Цілі і завдання міського управління визначаються виходячи безпосередньо з інтересів місцевого населення. Функції управління різні, а ефективність їх реалізації безпосередньо залежить від своєчасності та якості прийнятих управлінських рішень.

Зазначені особливості міста потребують дотримання таких принципів при побудові системи міського управління:

- комплексність – обумовлена багатоаспектністю процесу міського управління;
- цілісність – передбачає ієрархічність внутрішніх зв'язків, взаємодіючих механізмів управління, що спрямовані на виконання конкретних завдань;
- адаптивність – забезпечує цілеспрямовану зміну параметрів цього процесу відповідно до змін зовнішнього середовища;
- синергічність – як умова отримання позитивного економічного результату через інтеграцію організаційних, фінансових та інноваційних ресурсів;
- динамічність – вказує на те, що стійке функціонування і розвиток міста має зберігатися під впливом чинників зовнішнього та внутрішнього середовища;

– інформативність – полягає у необхідності налагодження інформаційних потоків, що забезпечують інформацією механізми управління.

Особливості міста як складної соціально-економічної просторової системи впливають на можливості прийняття та реалізації управлінських рішень, що потребує використання відповідних методів формалізації, включаючи розроблення концептуальних схем, концептуальних моделей та інформаційних систем.

Формування концептуальної схеми міського управління передбачає вибір певних методичних підходів до здійснення цього процесу та визначення можливості їх використання з погляду досягнення поставлених цілей.

При цьому місто з позиції теорії управління розглядається як складна нестационарна просторова система. Для об'єктів такого роду характерні дві основні особливості: залежність параметрів складових частин об'єкта від їх просторового розташування та мінливість цих параметрів у часі [5; 8]. Дослідження таких об'єктів з достатньою для отримання практично значущих результатів різносторонністю здійснюється з урахуванням того, що експериментальні впливи на них зазвичай неможливі, може виконуватися тільки методами моделювання. При цьому повинні враховуватися різноманітні фінансові, матеріальні, енергетичні чинники, а також доцільна оцінка наслідків зміни структури об'єкта та виникнення можливих критичних ситуацій [1; 4; 6]. У результаті формуються концептуальні схеми, моделі та інформаційні системи.

Під концептуальною схемою розуміється система взаємопов'язаних понять, яка необхідна і достатня для опису необхідного аспекту досліджуваного об'єкта [10].

Поняття «концептуальна схема» іноді авторами ототожнюється з поняттям «концептуальної моделі». Однак це не зовсім коректно, оскільки концептуальна модель являє собою систематизований змістовний опис модельованої системи (або проблемної ситуації) неформальною мовою. Неформалізований опис моделі, що розробляється, включає визначення основних елементів модельованої системи, їх характеристики і взаємодія між елементами [11].

Охарактеризуємо зміст етапів процесу формування типової концептуальної моделі (табл.).

Таблиця

Зміст етапів процесу формування типової концептуальної моделі

Найменування етапу	Зміст етапу
Формалізація	Модель описується: концептуально, математично і програмно. Визначаються склад і структуру системи, властивості компонентів та причинно-наслідкові зв'язки між ними, наводяться відомості про природу та параметри елементарних явищ досліджуваної системи, про вид і ступінь взаємодії між ними, про місце і значення кожного явища в загальному процесі функціонування системи
Стратифікація	Здійснюється вибір рівня деталізації моделі. Вибір рівня деталізації визначається параметрами, що допускають варіювання у процесі моделювання та забезпечують визначення характеристик, які є цікавими
Деталізація	Визначаються елементарні операції, для яких відомі або можуть бути визначені залежності вихідних параметрів від вхідних
Структуризація	Визначаються зв'язки між компонентами системи: як речові (відображають можливі шляхи переміщення продукту перетворення від одного елемента до іншого), так і інформаційні (забезпечують передачу між компонентами управляючих впливів)
Локалізація	Здійснюється уявлення зовнішнього середовища у вигляді генераторів зовнішніх впливів, що включаються до складу моделі як компоненти

Таким чином, концептуальна модель містить вихідну інформацію для системного аналітика, що виконує формалізацію системи і використовує для цього певну методологію та технологію, тобто на основі неформалізованого опису здійснюється розроблення

більш суворого і докладного формалізованого опису. Потім формалізований опис перетворюється у програму відповідно до деякої методики (технології програмування) [12].

Слід зазначити, концептуальні моделі доцільно будувати ієрархічно, аналогічно організаційній структурі процесу управління містом. На нижньому рівні ієрархії моделі описують реальні процеси чи об'єкти з їх конкретними деталізованими характеристиками і параметрами. Модель кожного наступного рівня ієрархії описує деяку систему, утворену групами об'єктів нижнього рівня.

За аналогією з використанням сукупності етапів побудови концептуальної моделі та з урахуванням визначених особливостей об'єкта, суб'єкта, процесу та функцій міського управління можна побудувати наступну типову концептуальну схему системи міського управління (рис. 1). Концептуальна схема включає сукупність компонентів та їх взаємозв'язків у системі управління містом: дій органів управління; цільових установок; принципів, функцій; структур, ресурсів; методів, технологій, інструментів.

Рис. 1. Типова концептуальна схема міського управління

Представлений проект концептуальної схеми міського управління відображає основні об'єкти управління (економічний потенціал міста, галузі міської економіки і соціальної сфери, райони міста та ін.) та сфери управлінського впливу (структурні та інституційні перетворення, інноваційна і ділова активність, залучення інвестицій), а також кінцеву мету – забезпечення якісних умов життєдіяльності територіальної громади.

Типова концептуальна схема міського управління визначає можливості формування методології організаційно-економічного розвитку системи міського управління. Система міського управління повинна забезпечувати умови ефективного використання всіх наявних ресурсів: матеріальних, інтелектуальних, фінансових, інформаційних, демографічних. Таким чином, при системному підході економіка міста розглядається як система, що

складається з функціонально і структурно відокремлених підсистем, що утворюють ряд стійких ієрархічних рівнів управління для досягнення кінцевої мети [8; 9].

У практичній діяльності система міського управління є процесною системою, у зв'язку з цим її ключовим завданням є гармонізація функцій, відносин, стану та взаємодії всіх структурних складових з погляду внутрішньої узгодженості змісту системи загалом, що й обумовлює ефективність управління [5; 8].

Ретроспективний аналіз розвитку міста передбачає оцінювання ситуації, що склалася, збалансованості розвитку окремих підсистем та рівня соціальної забезпеченості населення в зіставленні із соціальними стандартами, з виявленням ключових проблем у його розвитку. Крім того, реалізується комплекс заходів за основними напрямками міського розвитку в розрізі окремих підсистем міста з виділенням основних етапів реалізації та визначенням виконавців, обсягів та джерел фінансування.

Основним структурним елементом концептуальної схеми є організаційно-економічний механізм управління міським розвитком, концептуальна модель якого представлена на рис. 2.

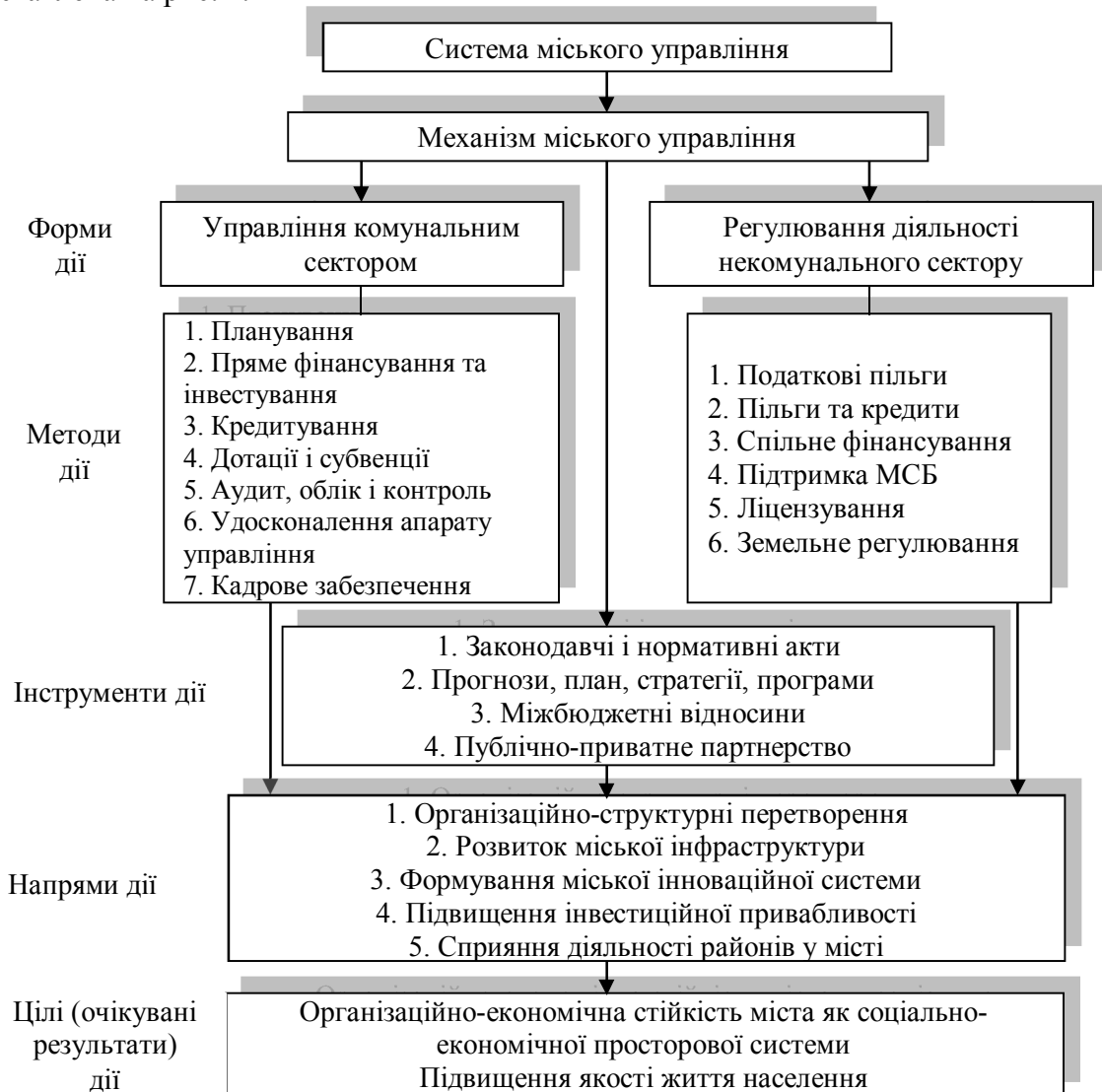

Рис. 2. Концептуальна модель механізму міського управління

Таким чином, при обґрунтуванні напрямів використання концептуальної схеми міського управління та розробленні відповідних концептуальних моделей необхідно виходити з того, що місто як об'єкт управління являє собою складну відкриту систему.

Для нього характерні поліструктурність, багатокомпонентність, багаторівневність та багатоцільовий характер розвитку.

Висновки та пропозиції. Вищевикладені положення дозволили дійти таких висновків:

1. Міське управління має певні особливостей, які полягають у властивостях об'єкта управління – міста як соціально-економічної просторової системи, складності організаційної структури суб'єкта управління, багатоплановості мети та завдань, багатоаспектності функцій, що виконуються у процесі управління, необхідності дотримання принципів комплексності, цілісності, адекватності, синергічності, динамічності та інформативності системи міського управління.

2. При проектуванні типової концептуальної схеми міського управління доцільне використання методичних підходів до формування концептуальної моделі, що включає опис неформальною мовою об'єкта або ситуації, що моделюється, і вимагає виконання ряду етапів. У результаті розробляється проект типової концептуальної схеми, яка включає сукупність компонентів і їх взаємозв'язків, відображає об'єкти управління, сфери прийняття рішень та види забезпечення процесу міського управління.

3. Типова концептуальна схема міського управління використовується для розроблення конкретних концептуальних моделей процесу міського управління. Зокрема, концептуальна модель механізму міського управління відображає форми, методи, інструменти, напрями впливу, а також цілі та очікувані результати зазначеного впливу. Моделі, що розробляються на підставі типової концептуальної схеми, мають більш практичний характер та сприяють прийняттю адекватних рішень, спрямованих на досягнення мети організаційно-економічної стійкості міста як соціально-економічної просторової системи і підвищення якості життя його населення.

4. Подальших досліджень у процесі розроблення концептуальних моделей міського управління потребують питання їх подальшого використання для формування відповідних інформаційних систем управління містом та його складовими.

Список використаних джерел

1. *Бабаєв В. М.* Управління великим містом: теоретичні і прикладні аспекти : монографія / В. М. Бабаєв. – Х. : ХНАМГ, 2010. – 307 с.
2. *Беленчук П.* Местное самоуправление в Украине / П. Беленчук, В. Кравченко, М. Подмогильный. – К. : Атика, 2001. – 302 с.
3. *Мельник А. Ф.* Управління розвитком муніципальних утворень: теорія, методологія, практика : монографія / А. Ф. Мельник, Г. Л. Монастирський. – Тернопіль : Економічна думка, 2007. – 476 с.
4. *Голованов В. И.* Управление и самоуправление в крупном городе: теория, опыт, организация / В. И. Голованов. – М. : Наука, 1998. – 483 с.
5. *Иванов В. В.* Муниципальное управление : справочное пособие / В. В. Иванов, А. Н. Коробова. – М. : ИНФРА-М, 2006. – 718 с.
6. *Forrester, J. W.* Urban Dynamics / J. W. Forrester. – Waltham : Pegasus communication inc., 1969. – 299 p.
7. *Mc Donald, J. F.* Fundamentals of urban economics / J. F. Mc Donald // Upper Saddle River (N.J.). – New York, 1997. – 545 p.
8. *Радченко А. И.* Основы государственного и муниципального управления: системный подход / А. И. Радченко. – Ростов н/Д : Ростиздат, 2001. – 719 с.
9. *Бакуменко В. Д.* Системно-ситуаційне зображення процесів управління в соціальних системах / В. Д. Бакуменко // Вісник УАДУ. – 1999. – № 3. – С. 312–324.
10. *Большой энциклопедический словарь* [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://bigword.h11.ru/>.
11. *Осауленко О. Г.* Модельно-блочна модель управління соціально-економічними системами / О. Г. Осауленко // Актуальні проблеми державного управління. – К. : Вид-во УАДУ, 2001. – № 5. – С. 158–170.
12. *Концептуальная модель организации* [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://lib4all.ru/base/B1870/B1870Part5-28.php>.